

Unitárius Közlöny

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTI dr. BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára 2 k. 40 f. (1 frt 20 kr.) Egy szám ára 24 fillér (12 kr.)
Egyleti tagok, 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát fizetnek. Minden pénz
Gálfí Lőrincz egyl. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Az 1903. vargyasi Zsinat emléke.

A vargyasi unitárius templom.

Vargyas.

Az utóbbi 20 év alatt már másodízben jut e községnek jelentős szerep az unitáriusok egyházi életéből. Az 1883-ik évben zsinatot látott község nem fáradozott ki a vendégszeretetben s örömmel fogadta azt a tervet, hogy a XX-ik száz egyházi életének hajnalát a Kustaly és Látóhegy aljából köszöntse e száz első zsinati gyülekezete. Jó, hogy Látóhegynak nevezték emezt, hátha bepillanthatunk onnan az ígéret földjére. Ugy lélekszámánál, mint földrajzi fekvésénél fogva érdemes e községgel közelebről megismerkedni. Hátha még ide vesszük azt is, hogy itt van az ősrégi Danielcsalád fészke, mely család révén a község húzamos időn át az egyházi élet vérkeringésének egyik központja volt. S az ma is, mert — habár lakását változtatta — nem egy könnyen engedjük elvitatni tőlünk egyházunk érdemes főgondnokát kit nemes jelleméért, példás vállalásos buzgóságáért igaz szeretettel és tisztelettel rajongunk körül.

Vargyas Udvarhelymegyének délkeleti szögletében, a régi Bardoczszéken, a Vargyas vize mellett fekszik. Kérdhetné valaki, miért „vize“ mellett s miért nem folyója, vagy pataka mellett? Hát annak nagy sora van uraim. Hiszen patak volna biz az, de a jó vargyasi székely kevésli ezt a titulust, a folyó nevezetet meg igen merésznek tartja — tekintettel a Vargyas szöke nénjére, az Oltra — s ezért nevezte nagy óvatossággal Vargyasvizének. Hanem aztán czáfoljon rá valaki, hogy nem igaz. Attila régi várát kapja jutalmul a Bódihegyen.

A község egy völgykatlanban, északi és északnyugati részén szétterülve, délre és délkeletre pedig elágazva fekszik. Három oldalról magas hegyek körítik, legnagyobb részben fiatal tölgyekkel borítva, Határa erdejével együtt mintegy tizenötezer katastralis hold. Romboló szelektől javarészben védve van. Földje elég termékenynek mondható. Nagy kincse van erdejében, legelőiben. E kedvező helyzetét különösen a régebbi időben elég jól használták ki a lakósok. Állattenyésztésének messze vidéken hire volt. Ma már a jó vagyoni állapot csökkenésével az állattenyésztés is kisebb térre szorítkozott, de még mindig

jelentékeny jövedelmi forrás. Erdőterületének némely része mészsíklákkal borítva. Szép jövedelmet nyújt. Még más községekbe is hordanak a mészkövekből mészégetés céljára csekély fizetés mellett. Más termékei még: vörös márvány és csiszolásra igen alkalmas szerpentin. Van a községnek eddig még alig használt savanyuvíz forrása, sóskútja. Nem sok kutatással egész közszentelepekre lehetne bukkanni. Erre lehet következtetni az itt-ott felbukkanó darabokból. Sajnos, hogy nem vagyunk angol tőkepezészek — magyar szívvvel.

Lélekszáma 1750—1800 között váltakozik. Jámbor és szorgalmas földmivelőnép. Rendkívül szívós a munkában s viselkedésében alázatos. Alig találni közte hányaveti embert, ki — mint mondani szokták — nem fér a bőrében. E tekintetben előnyösen különbözik az Alvidék székelységétől. Viszont el kell ismernünk, hogy ama vidék népe társadalmi fejlettségben némiképpen elébb áll. A civilizáczióknak erősebb szele érintgette közlekedése és más egyéb kapcsolatai révén. Hogy azonban mindenkben jótékony lenne ez a hatás, erősen kételkedünk benne, hiszen tudjuk, hogy a gőzparipa nyomán füst és füst marad.

A vargyasi székelly munkásságára nézve itt egy példa. Mig alföldi helyeken levő ekkora községeknek kaszáló területe (rétje) alig 120—200 hold, addig ez a nép 2500—3000 hold sovány erdei és mezei kaszálóról gyűjt talán csak valamivel több takarmányt amazokénál. Amugy suhog a sovány „czápszakállas“ fű a kasza alatt. S megfordítva van itt minden. Nem három villa s egy gereblye, hanem három gereblye s egy villa. (Oh ti boldog városiak, ti ugyan meg nem értetek engem.) Így gyűlöget a sovány takarmány, hogy aztán a Virág, meg a Kajla telecsurgassa a sajtárt édes meleg tejjel. Abból fakadoznak piros rózsák az apró népség két orcáján.

A község eddigelé kívül esett minden forgalmon. Egy nyomorult vicinális út — tréfából — alig érintette délkeleti szélét. A székellyakció folyamán a megye köreinek s Dr. Daniel Gábor képviselőházi alelnök- és Dr. Heltai Ferencz orsz. képviselőnek támogatásával a hagyományos útvonal létesült. Maholnap át is adják a forgalomnak. Vargyast hosszában érintvén, a község haladásának egyik fontos tényezője lesz.

A lakosság egészében székelynek mondható. Vannak ugyan mintegy 200 lélek, kik származásra nézt oláhok, de nyelvben, viteletben a székelységgel teljesen összeforrtak. Kisebb része gör. keleti vallását is megváltoztatta. Reményleni lehet, hogy idővel minden különbség elenyészik s a jó székely levegő éltető erejével csak magyar vért táplál. A mi barna fajunk 120—140 lélekkal már mindenekben a faluval tart. S ha aztán valamiben pártoskodásra kerül a dolog, egyet se tágit az „urak mellől.“ Leszámítva czifra szólásmódjait, jámbor nép. Halászzattal, rákászattal foglalkozva, még a vidéki legkisebb patakokat is ismeri. Muzsikában itt nincs szükség. Őt-hat kisebb barna banda huzza a jó Erdővidékieknek a talpalá valót. A papi képét hagyományos szokás szerint — lemuzsikálják. A papi lakástól nincs messze a kántori lakás, a muzsikaszó *fele* része átszűrődik oda is — a kepe le van hát fizetve a kirótt arányban.

A lakosok vallásra nézt következőleg oszlanak meg: unitárius 1516, evang. ref. 40, görög keleti 200, más vallásu mintegy 28.

Az unitárius egyház már a régi időtől kezdve jeles iskolát tartott fenn a községben. Boldogult Orbán Balázst székelyföldi utazásai alkalmával (Lásd Udvarhelyszék leirása) nagyon meglepte a vargyasi emeletes iskola. Az iskolai élet körül kifejtett buzgó munkálkodásáért különösen kiemeli most már néhai Gyöngyösi István lelkész-esperesnek, ez egyik legképzettebb papnak és egyházi írónak érdemeit. Én utána mindjárt kegyeletos szívvel emlékszem meg néhai Boncza György kántortanítóról, ki szorgalmas munkásságával nagyban emelte a felekezeti iskola jóhírnevét.

Az 1874 ik évben a községnek anyagban és munkaerőben való hozzájárulásával és államsegélylyel építettett a ma is fenálló 4 termes, elébb községi, most állami iskola. Maga az épület kissé alacsony, de három tanterme egyebekben a célnak egészen megfelelő. A 4-ik tanterem tanszertárból és szolgálai lakásból alakítottatott át s égtáji fekvésénél fogva is bizony elég czélszerűtlen. Mellette önálló épületben az igazgatói iroda, könyvtárhelyiség és iskolaszolgái lakás. A templom és iskola egymás mellett testvériesen ölelkeznek.

Évenként, átlagosan, rendes iskolába jár 210 növendék, gazdasági ismétlő iskolába 60—70. Utóbbiban kiváló súly van fektetve gazdasági ismeretek szerzésére és a gyümölcsfatenyészésre. A községben nyerték első kiképzésüket Gyöngyösi Béla, kir. erdőfelügyelő, Németh Albert, megyei főszámvevő, Pál Miklós, gazdasági tanár, Dr. Szolga Ferencz, gymn. tanár.

Az iskolával kapcsolatosan 1878 óta állandóan ifjúsági egyesület áll fenn, hol pap és tanítók tevékeny részt vesznek. Az iskola és ez egylet könyvtára mintegy 600 kötetből áll a következő csoportok szerint: 1. tanítói szakkönyvtár. 2. Népkönyvtár. 3. Ifjúsági könyvtár. 4. Gyermekek könyvtár. Felnőttek részére van olvasóegylet. Ennek alaptökéje van, melynek kamatait lapok járatására fordítja s részben pótolja is.

A községben 1901. óta hitelszövetkezet áll fenn s hogy nem czéltalanul, mutatja az is, hogy évi forgalma 82—85000 korona, a betétek összege 8000 és üzletrészbefizetések értéke 9000 korona. A hitelszövetkezettel kapcsolatosan az országos központi igazgatósága helybenhagyta egy értékesítési szakcsoport létesítését. Valamint megalakult egy, a *Hangya* kötelékében álló fogyasztási szövetkezet. Két utóbbi működését már ezen ősszel valószínűleg megkezdi.

Maga a polgári község, élén Máthé János körjegyzővel, készséggel támogatja az egyházat és iskolát a közjó előbbrevitele érdekében.

Ha még megemlítem azt, hogy a vargyasi nép egyházi, községi előljárói és tanítói iránt igaz tisztelettel viseltetik s nincsen eset, hogy azok bármelyikét is munkakörében háborgatta s mint sok helyen szokás: üldözőbe vette volna, ezzel békés, csendes természetére, jellemére oly világot vetettem, mi mellett apró fogyatkozásai eltörpülnek.

Nem lehet czélom tovább vázolni Vargyas belső életét. Azt azonban nem tehetem, hogy újabb történetéből ki ne szakítsak két lapot. Ha aztán ezen a két lapon az olvasó két nevet lát felírva, feleljenek ők érette, hogy nem homokba, hanem az emlékezés táblájára irták fel neveiket. Az olvasó pedig jegyezze meg, hogy a fentebbi sorokban említett egyházi és közművelődési munka terén az oroszánrész nekik jutott.

Tarcsafalvi Albert.

Kisgyörgy Sándor

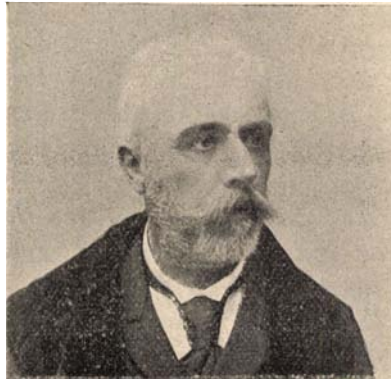
Udvarhelyköri esperes.

született Kis-Küküllőmegyében Dombón 1845. december 21-én. Szülei Kisgyörgy József és Sándor Anna becsületes, vallásos és szorgalmas tanítócsalád.

Iskolai tanulmányait Tordán s majd Kolozsvárt végezte. Itt tett az 1866-ik évben érettségi vizgát. Aztán a theológiára lépett. 1869-ben a papi vizsgálatot letéve, mint köztanító maradt bent az intézetnél. Tanítványai szeretetét, ragaszkodását szelid bánásmódjával érdemelte ki.

Iskolai élete, mint szegény tanító-gyermeknek, szegénységgel kezdődött, de már mint tordai deák, tanítványokat kapott s így jutott be elébb Veress Károly úr. Később Veress

Kisgyörgy Sándor.

Lajos úr házához házi tanítónak, hol jobb sorsra jutva s jó társadalmi iskolába kerülve, reménnyel nézhetett a jövő elébe.

Kolozsvári deák korában úgy segített magán,

hogy a tanítványaival való foglalkozás mellett s különösen míg tanítványai nem voltak, vagyonosabb családból való jogászoknak irogatott.

Theologiai évei már könnyen teltek. A szorgalmas ifju elébb írástanító, egyházi irnok, köztanító, majd irodafőnök lesz s marad egész iskolai élete végéig. E közben a Daniel családdal kerül összeköttetésbe, mint a fiuk tanítója, nevelője s ott alkalma nyílik bő tapasztalatokat szerezni. A jómodoru, törekvő ifju talán még nem is sejtette ekkor, hogy a család előtt megalapított jóhírneve után egykor az igen keresett vargyasi egyházközség papi állását nyeri meg.

Elérkezett aztán legboldogabb pillanatához. Betelt gyer-

mekkori vágya. Isten szolgája lett, hogy tanítsa az embereket igaz uton járni, alázatosoknak lenni, hogy a szeretetnek örökkévaló igéit hirdesse. Kénosi pap lett az 1872-ik évben. Innen lelki szemeivel talán már látta is a diszesebb vargyasi tornyot.

A kénosi és sz.-udvarhelyi egyházközségek nem kis gondot okoztak a kezdet nehézségeivel küzdő új papnak. Mindkét helyen ugyan gyenge anyagi viszonyokat talált, de sok évi töprengéssel, lelkesítéssel annyira vitte, hogy az addig szegény kénosi egyházközség sok építkezései és javításai között is a mások segítségére soha sem szorult.

Közkedveltsége s a Daniel családdal való összeköttetései révén 1883-ban foglalta el a vargyasi egyházközségben a papi állást s azóta itt is a közjó előmozdításán fáradozik. Esperessé választatott 1898-ban.

Házasodott az 1875-ik évben, nőül vevén Pál Bertát a szováti pap Pál Mózes és Gothárd Krisztina nagyobbik leányát, kivel békés, példás családi életben 3 leányt és 1 fiút nevelt. Vejei: Ajtay János h.-almási pap, Graef Antal Kolozsvárt vasuti hivatalnok és Kiss Jenő szentpáli körjegyző. Az unokák befejezetlen sorszáma 10.

Kisgyörgy Sándor egész lénye maga a leki jóság. Ebben már csakugyan fel lehet életét mintaképpen állítani. Mindenkihez van egy-egy elkötelező szava, hanem aztán mások cselekedeteinek elítélésében fukar. Maga előzékeny, de másokkal szembe igényt nem támaszt. Ugy egyházközségét, mint az egyházkört nem hatalommal, hanem jó szívével kormányozza. Maga cselekszik s aztán mások is szívesen mennek utána.

Nem is szólva esperesi munkálkodásáról meg kell említenem, hogy ekklesiája ügyeit jó rendben tartja. Az iskolában a vallásos oktatást igazán kiváló buzgósággal végzi. Az ifjusági egyesületnek, olvasókörnek elnöke s legtöbbit fáradó munkása. Egyházas irányu dalárdát vezet. A község és népe vagyonosodását érintő minden mozgalomban készségesen veszen részt. A zsinat alkalmából a templom körüli vaskerítés létesítésén, általában az átalakító munkálatok érdemében Daniel ural osztozik. Tagja a megyei közigazgatási bizottságnak s Erdővidék és Udvarhelymegye társadalmának egyik köztiszteletben álló alakja.

Mindenkivel békességben, jó egyetértésben él. Szolgatársával Kis Tamással meg valóságos testvéri viszonyban van.

Mint pap is derekasan megállja helyét. S ezzel pedig sokat mondtam, ha rágondolunk, hogy elődje Gyöngyösi István jeles egyházi író volt és egyuttal kitünő szónok. Nem mély, bölcselkedő irányu, de azért elég mélyen szánt a lelkekben. Szavai egyszerűek, keresetlenek, gondolatai világosak, tiszták, átlátszók. Mintha jelleméből alakultak volna ki.

Hiszem, hogy senki sem mulja őt fölül az egyszerű nép iránt való jóindulatban, szeretetben, emberbecsülésben.

Isten éltesse még sokáig a jó esperesbácsit!

Tarcsafalvi Albert.

Daniel Lajos.

Udvarhelyköri felügyelő gondnok.

Daniel Lajos, a kebli egyháztanács első gondnoka és az udvarhelyi egyházkör ujonnan választott egyik felügyelő gondnoka, született 1856 január havában. Atyja id. Daniel Gábor főgondnok, főrendiházi tag, anyja néhai báró Rauber Mária, kiknek gyermeke a korán elhunyt, munkás erejében volt Daniel Elek és a család egyik büszkesége Dr. Daniel Gábor képviselőházi alelnök. Ez alkalommal tárgyunkon kívül esik a család történetéről szólni. E tekintetben utalunk a Danielcsaládról szóló két vaskos kötetre.

Daniel Lajos a falusi iskolázás után tanulmányait a székelykereszturi algimnáziumban kezdette meg. Folytatta Székely-Udvarhelyen s majd a kolozsvári unitárius főiskolában kitünő sikerrel végezve, az 1874-ik évben ugyanott érettségi vizsgálatot tett. Sajat hajlamainak engedve s azon családi tradíciónak

Daniel Lajos.

is, hogy a vargyasi kuria üresen ne maradjon, a magyar-óvári gazdasági akadémiába lépett. Ott két évet tanult és sikeres vizsgálata után sem nyugodott meg ezzel. Részben mégis csak elméleti ismereteit az uradalmi gazdaság gyakorlati ismeretével óhajtotta kibővíteni s ezért az 1876—1877 évet Albrecht főherceg bélyei uradalmában töltötte mint gyakornok. Az 1878-ik évben letette a magasabb gazdasági szakvizsgát. E képesítés értéke a tudori vizsgálatnak felel meg. Még azon évben mint

Daniel ház Vargyason.

önkéntes szolgált a hadseregnél, folytatva 79-ben is, mikor a tiszti vizsgálatot állotta ki. 1870. novemberétől 1880. április haváig mint kataszteri pótbiztos, s ettől kezdve 1885-ig mint kataszteri becslőbiztos működött Székely-Kereszturon.

Megnősült az 1884-ik évben, nőül véve tarcsafalvi Pálffy Dénes, udvarhelymegyei legnagyobb birtokosnak — ki maga is mintagazda — nagyműveltségű leányát, Márhát.

Ez időtől kezdve lett állandó tartózkodási helye Vargyas, örökölvén érdemes főgondnokunktól az ősi kuriát a vargyasi

dominiummal együtt. Házasságukból 3 gyermek született, Lajos, Ferencz és Margit. A jóságos lelkű asszony elhalálózása után nem nősült többé. Minden gondját gyermekei nevelésére, terjedelmes gazdasága vezetésére fordította. Nagy munkakedvvel, szakértelemmel és szívóssággal állott mindig az ősi barázda mellett. Szereti a földet s ez folyton jutalmazza a szeretetet. A különben is terjedelmes ősi vagyon házassága, de másfelől szorgalma, takarékosága útján is szaporodott. Ma már alig van rendezetebb anyagi viszonyok között élő nagybirtokos széles körben. A székely nép úgy mondja, hogy „az Isten is gazdának teremtette“. Mi pedig jól tudjuk, hogy a gazdaságra munkaerejének csak felerészét fordítja. A másik fele megoszlik egyházi; iskolai, megyei és más társadalmi tevékenységben.

A megyénél közigazdasági előadó, az adófelszólamlási bizottság elnöke, a lótenyésztési bizottság helyettes elnöke, mezőgazdasági bizottsági tag, az oklándi választókerület szabadelvű pártjának elnöke, a magyar földhitelintézet udvarhelymegyei választmányának elnöke. Ezen kívül egyházi tanácsos. Állami iskolánk gondnokságának 7 év óta elnöke. S ne higgye senki, hogy pusztá czimeknek tekinti ezeket, hanem elvállalt kötelezettségeknek. Mindenekben annyira aprólékos, gondos, mint a saját dolgaiban. Egyházunk és iskolánk különösen sokat köszönhet fáradhatatlan munkásságának. Semmi nagyuri kényelem, semmi fennhéjzás. Egyszerűség és munkás élet, ez cselekedetekkel írott jelszava.

A vargyasi állami iskola fejlődése az ő nevével kapcsolatos. A legapróbb részlegig ismeri minden ügyét. Hatni, javítani szeret. Teszi ezt mérséklettel, tapintatossággal. A zsinati átalakítások nehéz kérdése is nagymértékben igénybe vette erejét és idejét s méltán megérdemli az egyházközség hálás köszönését.

A kik látjuk java erejében az ősi kuria körül forgolódnai, bizvást szólhatunk: a Danielcsaládnak szép mult után szép jövője lesz. A jó öreg úr sziklára építette a várat. Az unitárius egyház pedig a jövő embereit keresve, egy pillanatig rajta nyugtatja tekintését — ez ő, ez ő! **Tarcsafalvi Albert.**

A homoródmmenti unitáriusokról.

Udvarhelyvármegye délkeleti részében, a havasfejú Hargitából, két völgy ölén, egy-egy folyó siet délnek, hogy az Oltba szakadván, mind a ketten. itt hagyják a mi szép, bérczes Erdélyünket. E két folyó: a *Nagy-* és *Kis-Homoród* minket felekezeti szempontból főleg azért érdekel, mert a völgyekben élő székelység évszázadok óta a mi unitárius hitelveinknek követője. E derék székelyközségek, illetve azok lakossága, még a reformáció áldásos hatása alatt, kivált a római egyház kebeléből, azóta bár sokszor kísértve, mégis mindig erős bástyája volt a nagy Dávid Ferencz hit-igazságainak. Pedig mily küzdelmet kellett kiállania; pedig a kísértetek különféle alakjait hányszor kellett legyőznie! Hála az isteni gondviselésnek! hogy e vidék lakossága, ha némely századok zivatarai által meg is tizedeltetett, ma is a miénk és erős meggyőződésünk, hogy miénk leend, mert oly oltárai állanak hitszeretetének, áldozatkészségének, a melyeket fenntartani, tovább építeni csak egy, hitéért ily tengersokat szenvedett nép tudhat. A múlt anyja lévén jelen s jövődönnek, a jövődő győzelmében hitünk mindaddig nem csügged, míg népünk ősei erényeiből táplálkozik s a nagy múltból hallja az előhívó szót: *építsük a jövőt.*

Nekünk azért csak gyönyörűségünk e vidék székely unitáriusairól írni, mert ha igaz az, hogy Nyikó mentén „szebb a fűzfa ág is;“ a homoródmmenti unitáriusoknak is nem egy erénye méltó dalnokok hurjaira, oly erényei, melyek a régebbi igazi vallásos ősokeket ékesítették. Hisszük, hogy a kegyes olvasó is kész örömmel olvas a homoródmmenti unitárius székely községekről.

A Nagy-Homoród* völgyében a kath. Lövétéről déli irányba jöve, a hét faluból egyesült *H.-Almás*t találjuk, mely község északra végvára az unitárizmusnak. Almás az alvidék legnagyobb községe, minket azonban nem e tekintetből, nem is híres cseppkö barlangja érdekel, hanem unitárius buzgósága. Régi kath. templomát — mely a reformatió után hiveivel unitárius lett, a melynek helyén ma kalászttermő szántók vannak — szó hagyomány szerint a Jeruzsálemből hazatérő pápa szentelte volt fel. E helyet, a falu derekán épített újabb keletű és diszes nagy templomának 1886. szept. 19-én volt 100 éves jubileuma. Ez, valamint a belső emberi lakások hirdetik a hiveik áldozó erényét. A XVIII. sz. végén 772 volt a lélekszám, ma 1952.

H. Karácsonfalva Almástól délre 7 km. A csinos község unitárius hivei sok kísértésnek voltak és vannak kitéve a r.

* Orbán B. Székelyföld leírása. I. k. 13. l.

kath. egyháztól, melynek itt papja és anyaegyháza van. 1777-ben Sion-hegyén levő 1495-ben épült történeti becsü templomát akarták visszafoglalni erőszakkal; újabb időkben pedig anyagi előnyökkel kínálva csábították; unitárius hiveink azzal feleltek, hogy gyönyörű papi, tanítói lakásokat építettek, sőt közelebb „Erzsébet-tér“ néven $1\frac{1}{2}$ hold területű helyet kerítettek be fásítás végett, a templom és a külső tanterem között, ezekkel adván jelét hitükhöz való ragaszkodásoknak. XVIII. száz végén a hivek száma 425; ma 767.

Innen másfélkilométerre *Oklánd* fekszik, (az egész hazában egyedüli ily nevű község) a Homoródi járás székhelye. Itt született Sikó Miklós jeles festőművésznk. Temploma régi, valamint tornya is, mindkettőt a hivek buzgósága legközelebről új öltözetbe öltöztette. Érdekes a lelkészi lak kapuja eredeti székelly stylusánál s feliratánál fogva. Felirata ez:

„Az egyenes szivüt ezen kapu várja,
Kettős szivüt pediglen kizárja.
Isten akaratát hirdető és szóló,
Csak, itt ne menj be prédálós koborló

XVIII. száz végén 285 volt hiveink száma, ma 753.

Uffalu régebben *Oklánd* filiája volt, ma annak Zsomboron van 67. l. sz. bíró leányegyháza. Egy hegyoldalában regényesen ülő templomának pár éve ülte meg 100 éves örömnepélyét. Itteni hiveink aldozatkészségéről méltán várhatjuk az új lelkészi lak és iskola építését. Vajha e reményünk mielőbb bervalna! XVIII. sz. végén a lélekszám 240 volt, ma 371

A Nagy-Homoród völgyében e négy egyházközségünk lévén, hadd menjünk át a Kis-Homoród vidékére. Igaz ugyan, hogy térképeken ez utóbbi van a „nagy“ jelzővel megtisztelve, de mi, Sándor János derék igazgató-tanárnk szerint, ezt nem engedjük.

Kénos, Gyepes nem esik ugyan a Kis-Homoród mellé, de annak vidékén fekszik. Kénos, az egyházunknak anyai jeles Sándor családnak régi fészke, unitárius vallásu község. Diszessé és vonzóvá teszi a községet elborító gyümölcsfa-erdő. XVIII. sz. végén 228, ma 384 hiveink száma.

Gyepes a hasonnevű patak mellett, itt született László Ferencz, ki adományával udvarhelyi egyh. történetébe nevét örök betűkkel bejegyezte. 111 volt a lélekszáma a XVIII. sz. végén, ma: 585

H.-Keményfalva a K.-Homoród mellett, régi temploma a falu déli végén feküdt. Érdekes régisége úrvacsorai „kenyér-szelő“ kése 1657-ből I. N. R. I felirással.

Lélekszám XVIII. sz. végén 88; ma 405.

Közel szomszédságában van *Abásfalva* csinos újított temploma és villámhárítóval ellátott tornya hitszeretéről tesz bizonyosságot; még papilakot kell építeniök s akkor teljes lesz a koszoru

Hieink lélekszáma a XVIII. száz végén 133; ma 450.

H.-Szt. Márton a kath világban a vidék b községének központja volt, „abbássági székesegyházzal birt.“ Régi történeti becsü temploma helyett ma új áll, az ezt környező várfalai is ma-holnap leomlanak. A neves Biró és Gedő családok fészke e község.

A lélekszáma a XVIII. száz végén 384 volt, ma 520.

Lókod Szent-Mártontól észak nyugatra, a Bágy várhegy hátamegett fekszik, régebben annak filiája volt; ma önálló egyh.-község csinos papiházzal.

Lélekszám: 210

Recsenyed Szt.-Mártontól délre fekszik, egyetlen hosszú utczából áll. Az 1614. ilustralis könyvben Rechienied néven szerepel, sok időközön át Szt. Pál filiája volt. Diszes, terjedelmes temploma az Isten dicsőségére szép magaslaton áll.

XVIII. sz. végén 194; ma 266 a hivek száma.

H.-Szt. Fál a Kornis család birtokainak központja, virágzó község. Régi temploma 1842-ben bontatott le, Új diszes nagy temploma, tornya, orgonája valóban a vidékieket felülmulják. Itt volt mester 1846—1884-ig Tóth Ferencz, ki nejével együtt jöltevőink közé emelkedett az által, hogy szép hagyományaik által udvarhelyi egyházközségeink fejlődését mozdította elő.

Lélekszám a XVIII. sz. végén: 336, ma 649

Alább fekszik 1000 lépésnyire *Szent-Péter*. Templomát Orbán B. a régiek közé sorozza, s a „XV. százban épült szerény emlék“ képpen említi.

A XVIII. sz. végén 116 volt a lélekszám, ma: 307.

A Kis Homoród balpartján fekszik *Városfalva*, mely 1317-ben tekintélyes kath. plebánia volt s ma lakói a vidék legbuzgóbb unitárusai; ezt hirdeti újított temploma és csinos új tornya modern felszerelésü harangjaival. Itt született 1683-ban szt.-ábrahámí Lombárd Mihály tanár, egyházi író és püspök.

A XVIII. sz. végén 283 volt, ma 517 a hivek száma.

Jánosfalva a folyó jobb partján fekszik, délnyugotra végvára a székelységnek és unitárismusnak; alább már oláhok, szászok az urak. Jánosfalva temploma a historiai értékü templomok egyike, Orbán szerint „a késői goth kornak egyik be-

végzetesebb műve.“ Új lelkesíti laka, iskolája és „1000 éves emlék oszlopa“ a hívek lelkesültségét hirdetik.

A hívek száma a XVIII. száz végén 216 volt, ma: 330.

A homoródmenti 15 unitárius egyházközség e két folyómenti székelysége a mi erősségünk. Ezt bizonyítja a múlt, melyből, ha csak a XVIII száz végén a mi igazságainkat vallók számadatait nézzük, a mely 5409-t tesz s a mostanival a 8463-mal összevetjük, **3054 szaporodást** észlelünk, a mi arról tesz bizonyosságot, hogy abban a felekezethen, mely az üldöztetések, erős megpróbáltatások után is ily % ban növekedett, oly erő van, melynek fejlődése békés körülmények között a legszebb reményekre jogosít. De a jelen is erről tesz tanúságot, hogy anyagi szegénységgel küzdő híveink — önmagukra újabb terhek rakásával is építik, szépitik Sionainkat s az azokhoz tartozókat. Tehát félnünk nincs okunk, nem lehet jogunk. Bizunk Istenben, hitünk igazságaiban s józan eszű népünkben. Ő velünk leend, ő a mi „erős várunk“

Hom.-Karácsonfalva, 1903. július hó.

Demeter Dénes.

Az udvarhelyi egyházkör délnyugotti szélén, a többiektől elszakadva, két egyházközségünk van, Ders és Muzsna, melyek jelentékeny morális és intellektualis, anyagi és számbeli erőnek képviselői, nemcsak egyházkörünkben, hanem anyaszentegyházunkban is.

• Ders, 1400 lélekszámmal, egy erős ingathatlan bástyája volt régen az unitarizmusnak és magyarságnak s az ma is. A reformáció korában keletkezett ezen legrégibb Sionunk. Isten országát építő munkájában vallási vagy nemzetiségi elemek torzszalkodása által nem zavartatott meg soha. Tisztán földmiveléssel foglalkozó népe erős és kitartó volt a munkában, hitében, erkölcsében.

A dersi népnek büszkeségét képezik ma is a multnak hatalmas emlékei: a XII-ik században épült góthikus templom, mely jelenleg ujtás alatt van; a nemrég felfedezett és ritka becsü falfestményei (freskók), melyek 1419-ben festettek s az enyészettől megóvándó, üvegburkolattal készül ellátni; a várkastély, melyet a török beütés idején építhettek vagy a XII-ik százban II ik Béla idejében, mikor parancsolva lett várakat építeni a templomok körül, hogy a lakókat többé az ellenség el ne pusztíthassa, és büszkesége az ezen várkastélyban ős idők óta változatlanul fennálló szokás, egyházfőhatóság által megerősített törvényes gyakorlat, mely az egyházközségi lakások minden ingóságát tűz és lopás ellen biztosan őrizi

Ders nagynevű papok, esperesek: Finta, Uzoni F. Elek, Menyhárt, Inczefiek székhelye; halhatatlan jóltevők Dersi János származási helye, a Bethlen Ferenczé, ki tekintélyes birtokával ez egyházat virágzó egyházaink sorába emelte; a híres és nagyszerepet játszott Petki János, a gróf Kornis Kata férje, kinek emlékét kastélyunk romjai s más emlékkövek őrzik és a ki a torony fedelét csináltatta, azt harangokkal látta el.

Erős erkölcsi és vallásos érzéke, józan munkássága és hazafisága ez egyházközséget élni képes s a jobb jövőért lelkesedéssel küzdő egyházaink sorába méltó joggal helyezi.

Muzsna. A járás. és egyházkör határszéli községe, mint egy ezer lélekkel, melynek egyharmadát teszik ma az unitáriusok. Egykor, 1642. jul. 29-én, midőn az unitárius és ev. ref. híveket összeszámlálják, az unitáriusok épen annyian voltak. Ővék lett a templom, azon kikötéssel, hogy az ev. ref. hívek számára közkölségen mást építsenek. Nem történt meg. Az unitáriusoktól a nagybirtokosok befolyása s a hozzájuk csatlakozott zsellérek és jcbbágyok nagy száma és erejével elveszik a templomot s kezdetét vette már akkor a ma is folyamatban levő vallás-változtatási mozgalom s hullámverése a legujabb időben is nem egyszer sajnosan érinti harmadfél száz lelket számláló ezen egyházközségünk kicsiny hajóját.

Am azért, Isténé legyen a hála, az egyházközségünk jól rendezett viszonyok között a teljes kiváncsólom szerint tud megfelelni vallás-erkölcsi hivatásának. Az egyházi javak kezelése és gondozása, a kepe nagy részben való megváltása, az egyháziasság és erkölcsi jellem hithűségben és áldozatkészség erejében való megnyilatkozása biztos záloga ama jobb jövőnek, mely után buzgó imádság epedez a számban annyiszor megfogott, de lélekben soha meg nem tört kicsiny egyház tagjainak

S valameddig egyházainknak, miként Muzsnának is van és lesz egy Demeter Jánossa, ki 30 ezer korona értékű vagyonát egyháznak és iskolának hagyományozza, van egy Dénes Pétere, ki ép a napokban tette 200 koronával nevét emlékezetessé, mindaddig bíró lélekkel vehetjük az intelmet: „Ne félj kicsiny sereg!”

Ders, 1903. aug. 7.

Sándor Gergely,
dersi lelkész.

Székely-Udvarhely. A megye fővárosából nem irhatunk névsort unitárius papjainkról. Nincsen itt még templom. Ne kérdezzétek miért, hiszen a multban oly sokat vérzett sebeket kellene fölszakgatnunk. Feledjük a mult keserveit, éljünk a jövő

reménységének. A székelyudvarhelyi unitáriusságnak reményteljes jövője van. Diszes templomának már van telke, terve és pénze is egy szép kis tőke. Van buzgó, tehetséges ifju lelkipásztora Vári Albert személyében és vannak áldozatkész világi tagjai De van még egy becses kincse: a magyar unitáriusság figyelme és erős akarata, a mely Székelyudvarhelyre egy-két év alatt oly diszes templomot fog emelni, a melyre büszkén fog tekinteni a székelység. Ugy legyen!

B Gy

Egy kép a sötét időkből.

Nehéz idők jártak szép hazánk felett, midőn nemcsak tenni, de még beszélni is alig mert a magyar. A sötét börtön, ólomgolyó és bitófa mindennapos dolog volt. A legönzетlenebb és legcsendesebb hazafiak is — minden alap nélkül — évekig sínylődték a hazai, de legtöbbször ausztriai sötét, rideg börtönökben.

Házi, családi és társadalmi köreikből a sötétség és önkény emberei nem is annyira nappal, hanem inkább éjjel vitték el legjobbainkat, hogy gyászt, félelmet és rettegést támasszanak a magyar szivekben s pusztulásba döntsék a családokat.

1852-ik év egyik éjszakáján erőszakkal verték fel csendes álmából a nagyidők vitéz harcosát a b. e. Bedő Sándor városfalvi birtokost, jöltevönket — ki a kereszturni iskolának és a városfalvi egyházközségnek 1000—1000 frtot hagyományozott — és sok kinzás, vallatás után Josefstadtba szállították sok száz igaz és derék honfival együtt

Itt ette ártatlanul és Istenben bizó lélekkel idegen föld keserü kenyerét majdnem egy évig.

A városfalvi unitárius egyházközség egy igen becses ereklét bir a néhainak e méltatlanul szenvedett fogságából, t. i. egy urasztali takarót. Téglaszin selyemből háló kötéssel van készítve, a szélein fekete selyem rojtozattal. A négy oldalon e felírás áll: „Bedő Sándor politikai fogolynak Josefstadbanni készítménye és ajándéka 1855 évben.“

Drága és becses emlék leend ez minékünk örökre a néhaitól, ki áldozatkészségben és vallásos buzgóságban a legelsők egyike volt, s példájával másokat is erre buzdított És ez emlék annál becsesebb, ha tudjuk azt is, hogy a néhai egész életében — anyakönyv szerint — református volt s mégis mint jó unitárius élt és halt s érdemei elismerésül egyházi tanácsos is volt. Legyen e pár sor áldott emlékének szentelve!

Városfalva, 1903. július hó.

Péter Sándor.

Esperesek, felügyelőség gondnokok, köri jegyzők az udvarhelyi egyházkörben.

a) *Esperesek:*

1744-ben Menyhárt Sámuel, a ki elrendeli, hogy az egyházközségek jegyzőkönyvet vigyenek, a melybe a gondnokok az egyházközségek bevételeit s kiadásait pontosan beírják.

A vizsgálati jegyzőkönyvben a 18. százdból nincsen több esperes neve említve, csak még 1598-ról a Finta Józsefé, aki 1607-ig viszi e hivatal.

Azután következnek: Imre Ferencz 1807—1814., Kiss Mihály 1814—1816., Sebe János 1826—1839., Szabó István 1839—1844., Inczeffi József 1844—1871., Gyöngyösi István 1871—1886., Darkó Sándor 1886—1898., Kisgyörgy Sándor 1898-tól.

b. *Felügyelő-gondnokok:*

Szentmártoni Biró Zsigmond 1789—(?), Karácsonfalvi Demjén József 1807—1816., Kénosi György 1817—1838., Kénosi Zsigmond 1833-ban említve, Biró József 1839—(?), Almási Barra Mihály 1844—1861., Jakab Lajos 1847—1882., Vargyasi Daniel Gábor 1862—1876., László Domokos 1877—(?). Jakab Gyula 1882—1902., Vargyasi Daniel Lajos 1903-tól.

c) *Köri jegyzők:*

Sárdi István 1744—(?), Gejzánovich Sándor 1751—1764., Dersi György 1764—1780., Kovács Márton 1783—1788. Szombatfalvi Miklós 1788—1801., Imreh Ferencz 1802—1807., Dersi Mózes 1807—1813., Kilyén János 1813—1815., Szabó István 1815—1839., Hajós Mihály 1839—1840., Máté János 1841—1843., Sándor István 1844—1858., Gyöngyösi István 1858—1871., Darkó Sándor 1871—1886., Kisgyörgy Sándor 1886—1898., Pál Ferencz 1898-tól.

Közli: P. F.

Dávid Ferencz könyvtár-egylet.

A Dávid Ferencz neve az Udvarhelyi egyházkörben jött legelőször nyilvános fonalomba a 70-es évek elején. 1876. ápr. 20-án véglegesen megalakult a D. F. könyvtár-egylet.

Első jótévedője Gyöngyösi István köri esperes, aki 200 kötet könyvajándékkal indította meg. Követői, többen voltak. Már a tervezés hírére melegen üdvözlik Ferencz József kolozsvári pap és tanár, Simén Domokos theologiai tanár, Péterfi Dénes londoni akadémista. Tagsági díj 2 frtban volt megállapítva, a miből több érdekes mű vásároltatott.

Miután a D. F. Egylet megalakult az udvarhelyi egyházkörben is véglegesen szerveztetett annak fiókja, a könyvtár-egylet, mint ilyen — megszűnt s vagyontát *Dávid Ferencz könyvtár* czimen átadta a D. F. fiók-egyletnek, a mely kötelességül tűzte ki a könyvtár gondozását és fejlesztését. Már ez ideig megvásárolta Jókai műveinek nemzeti kiadását 100 kötetben; a Szilágyi-féle millenárius magy. nemzet Történetét 10 kötetben; Pallas nagy Lexikont 16 kötetben; Eötvös összes műveit 20 kötetben. Könyvtár tartalma a 400 kötetten jóval felül áll. Helyet a szentpáli papiháznál talált s ez központi fekvésénél fogva a legalkalmasabb is.

Használhatja 1 frt évi tagdíj fiz. mellett bárki, a fiók-egylet tagjai azonban csak 80 fillért fizetnek évenként a használatért.

A Homoród vidékének igen nagy érdeke e könyvtár fejlődése. Vajha e tudat a vidék értelmiségét buzgó pártfogásra tüzelné.

P. F.

Az oklándi templom.

Az oklándi templom egyik legrégebbi templomunk. Erről az 1902. év folyamán végzett javítási munkálatok alatt győződünk meg. A délkeleti oldalon, a bejárattól jobbra — a többrétű vakolás-meszelés alól falfestmény került elő. Két festett emberi alak szakállal, bajusszal, mellvért szerű jelvényekkel, imára fogott kezekkel. Orruk, szemök leverte, rongálva. A reformátio előtt jóval építettett és a reformátio alatt lett unitáriussá. P. F.

Jótekonyság és buzgóság.

Az udvarhelyi templomra adakozók. (Folytatás.)

Benedek Lajos 159. sz. gyűjtőívén Ny.-Szeredából: Péterfi Albert, Pálffy Ákos, Benedek Lajosné 2—2 kor., Csinády Jánosné 4 k., Dr. Varga Antalné 5 k., Darkó Sándor, Kelemen Kálmán, Bod Sándor, Szabó Gyula, Huszár József 1—1 k. Együtt 30 k.

A 424. sz. gy. íven Röschner Valéria Nagybányáról 2 kor.

Az árkosi unitár. egyházközség 98. sz. gy. ívén: Árkosi egyházközség 5 k., Végh Mihály 2 k., Göncz Mózes, Kisgyörgy Beniam, Veress György 20—20 fillér, postadíj levonása után begyűlt 7 k. 50 fill.

Koronki János 186. sz. gyűjtő ívén: Koronki János 3 k., Deák Gergely 2. Együtt: 5 k.

A Sikó Áron 154. sz. gyűjtő ívéhez utólagosan Dr. Braun János 1 k

A bölöni előljáráóság 328. sz. gy. ívén: Bölön község 5 k., Tana Sámuel 1 k. Együtt 6 k.

Serester Árpád tanuló 457. sz. gy. ivén: özv. Serester Sándorné, Serester Árpád, Tóth József 2—2 kor, Nagy András, Kilyén József, Tarasz Károly, Vaska Béla, Bartha Lajos 50—50 fill., Sigmond Ferencz, Sigmond Lajos 40—40 f., Kilyén Ferencz, Reznek Istvánné, N. N., Serester Ignác, özv. Sigmond Bálintné, Sigmond András, Györbiró Dániel, Sigmond Sándor, Sigmond György, Bartha Károly, Sigmond Sámuel, Petrovics Pál, Tóth Sándor, Sigmond Elek, Sigmond Tamás, id. Sóós János 20—20 f., Kilyén Sándor, Sigmond Péter 10—10 fill. Együtt 12 k. 70 fill.

Gyűjtőiv nélkül: a kolozsvári unitárius egyházközség 25 k.

Barabás István lelkész 74 sz. gy. ivén Tordátfalváról: Unitárius egyházközség, Ifjusági önképzőkör 2—2 k., Barabás István, Végh Gyula 1—1 k., Sándor Zsigmond, Végh József 40—40 f., Boros Mihály, Gombos András, Végh Mihály, Lukácsi János, Halmágyi Márton, özv. id. Boros Sándorné, ifj. Gombos Mihály, id. Boros György, Gombos Mózes, id. Boros Ferencz, Boros Sámuel, Nagy József, Pap Sándor, Lukácsi Zsigmond 20 20 f., Szederjesi Ferencz, Benzedi Pál, Fekete László, Szöke Zsigmond 10—10 f. Együtt: 10 kor.

A 316. sz. gy. iven Orbók Ferencz 2 kor.

A 287. sz. gy. iven László Mihály orszgy. képviselő és családja Budapestről 50 kor.

Gyűjtőiv nélkül a következő kegyes adományok folytak be: Körispataki egyházközségtől 4 k., Baróthi takarékpénztártól 5 k., Geréb Sándor lelkésztől 5 k., Szakács Zoltán polgármestertől 10 k. Udvarhelymegyei takarékpénztártól 120 k., K.-Ujfalvi dalkörtől 4 k., Botár János posta- és távirda főtisztától 10 k. (Utóbbi az Unitárius Közlöny útján.) Együtt: 158 kor.

E közlemény összege: 829 kor. 60 fill.

Midőn e kegyes adományokat hálás köszönetünk mellett nyugtázzuk, erős bizalommal várjuk a hagyományos unitárius buzgóságnak és a magyar társadalom áldozatkészségének továbbbi megnyilatkozását. Ha mindenki megteszi azt, a mit tehet, szent ügyünk győzelemre jut. Vegyen hát részt mindenki e nemes munkában!

Sz.-Udvarhelyt, 1903. április 6.

Deák Lajos,
góndnok.

Barabás András,
pénztárnok.

Vári Albert,
lelkész.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlése Vargyason aug. 22 én d. u. 4 órakor fog megtartatni következő tárgysorozattal: 1. Ének. 2. Ima. Deme-ter Dénes h. karácsonfalvi lelkész 3. A közgyűlés megalakulása. 4. Elnöki

megnyitó. Báró Petrichevich Horváth Kálmán egyleti elnök. 5. Titkári jelentés Dr. Boros György titkár. 6. Pénztárnoki jelentés. Gálfi Lőrincz pénztárnok. 7. Az ifju apostol. Költemény, írta Tarcsafalvi Albert, szavalja Gál Miklós datki lelkész. 8. Ének. 9. Jelentés az 1903. évi irodalmi pályázatról. 10. Felolvasás. Kozma Ferencz tanfelügyelő. 11. Pályázathirdetés. 12. A központi Választmány kiegészítése 13. Elnök úr indítványa a persely-alap ügyében. 14. Indítványok. 15. Bezáró.

Vargyas megindult ismét a husz év előtt ott lezajlott minden készülődés, minden mozgalom. A zsinat rendezőbizottsága élén a bámulatosan munkás és fáradhatlan Daniel Lajos gondnok úrral és Kisgyörgy Sándor esperes úrral, minden buzgalmát kifejti a nagy ünnepély sikere érdekében. A tágas, csinos — egyik legszebbb templomunk — újra meszelve tetszetős és erős rácsos kerítéssel ujonnan ellátva készen áll. A nagy ebédlő szin ár föl van állítva. Az iskolahelyiség két legnagyobb termének közfala, elég tágas bálterem nyérése végett leszedett. A báli meghívók szét vannak küldve. A bálrendező bizottság rátermett alelnökének, dr. Szolga Ferencz tanár urnak talán a soupe-csárdásban sem lesz oly melege, mint most van a rendezésben. Folyik a jelentkezés és elhelyezés. Ez is nagy gondot okoz, mert hisz minden igényt kielégíteni lehetetlen; hanem hát, a ki zsinatra megy, az srófolja le az igényeit. A püspökvívő négy büszke, gyorslábu pej is összetanult már, gyönyörúség rájuk tekinteni. — Várjuk a nagy napokat.

Üdvözlet az unitárius zsinatnak!

Ösi intézménye az unitárius egyháznak, egész nagy zsinati gyülekezet, ti, a kik már egy negyed százév óta vezérlitek a kis hajót, ti, kik félszáz éve vagytok szorgos munkások, ti, kiket az ifjuság duzzadó ereje lelkesit, ti is, kik legelőször jelentek meg a választottak seregében és ti is mindnyájan valakik eljöttetek Vargyas község barátságos és vendégszerető házaizhoz, legyetek üdvözölve. Fogadjátok kedves emlékül az Unitárius Közlönytől a zsinatfogadó község és egyházkör ezen bemutatóját. Olvassátok haszonnal és emlékezzetek vissza örömmel az itt töltött napokra. Ti pedig, kik távol maradtatok, ismerjétek meg e sorokból az udvarhelyi kör szerény, de lelkes gyülekezeteit s azoknak ezuttal központját Vargyast!

TARTALOM: Vargyas. (Képpel.) — Kisgyörgy Sándor. (Arczképpel.) Tarcsafalvi A — Daniel Lajos (Arczképpel.) — A homoródmonti unitáriusokról. — Esperesek, felügyelőgondnokok, kőri jegyzők az udvarhelyi egyházkörben. — Dávid Ferencz könyvtár-egylet. — Az oklándi templom. — Egy kép a sötét időkből. Péter Sándor — Üdvözlet az unitárius Zsinatnak. — Egyleti élet és munkásság. —

Nyomatott Gámán János örökösénél Kolozsvárt.